

Wyrok z dnia 27 września 2002 r.

II UK 214/02

Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest obowiązany do zapłaty odsetek w wysokości określonej przepisami prawa cywilnego wówczas, gdy nie dokona wypłaty świadczeń w terminach przewidzianych w przepisach dotyczących ich przyznawania i wypłacania w następstwie okoliczności, za które ponosi odpowiedzialność (art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.).

Przewodniczący SSN Beata Gudowska (sprawozdawca), Sędziowie SN:
Krystyna Bednarczyk, Zbigniew Myszka.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 27 września 2002 r. sprawy z wniosku Henryka K. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w K. o odsetki i datę przyznania zasiłku pielęgnacyjnego, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 28 czerwca 2000 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Wyrokiem z dnia 7 stycznia 1999 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu zmienił decyzję Zachodniej Dyrekcji Kolei Państwowych w P. z dnia 12 sierpnia 1994 r., przywracając Henrykowi K. prawo do renty inwalidzkiej w wysokości odpowiadającej zaliczeniu do drugiej grupy inwalidztwa. Wniosek ubezpieczonego z dnia 7 stycznia 1999 r. o przyznanie dodatku pielęgnacyjnego przekazał organowi rentowemu do rozpoznania.

Wykonując ten wyrok, Oddział Zakładu Ubezpieczeń Społecznych decyzją z dnia 11 lutego 1999 r. wyrównał świadczenie od dnia 1 września 1994 r. z odsetkami za okres od dnia 29 stycznia 1999 r. do dnia 18 lutego 1999 r. w kwocie 93,81 zł, a

decyzją z dnia 25 marca 1999 r. przyznał ubezpieczonemu prawo do dodatku pielęgnacyjnego od dnia 1 stycznia 1999 r.

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 16 grudnia 1999 r. oddalił odwołanie, obejmujące obydwie decyzje i kwestionujące wysokość odsetek. Przyjął, że w stosunkach ubezpieczenia społecznego można domagać się jedynie odsetek przysługujących w myśl przepisu art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.), czyli za czas przekroczenia przez organ ubezpieczeń społecznych terminu ustalenia prawa do świadczenia lub jego wypłaty. Odmówił racji twierdzeniu o przysługiwaniu odsetek od renty inwalidzkiej za okres od dnia 1 września 1994 r. do dnia 28 stycznia 1999 r., jak i od dodatku pielęgnacyjnego, przyznanego w terminie 7 dni od pierwszego orzeczenia Lekarza Orzecznika.

Apelację ubezpieczonego od tego wyroku oddalił Sąd Apelacyjny w Poznaniu wyrokiem z dnia 28 czerwca 2000 r., uznawszy za trafne stanowisko Sądu Okręgowego, że organ rentowy obciążają tylko odsetki zwłoki i że ponosi on winę za spóźnienie w wypłacie renty wyższej grupy od dnia 18 lutego 1999 r. zamiast od dnia 29 stycznia 1999 r., w którym uprawomocnił się wyrok Sądu Okręgowego i kiedy przypadał termin wyrównania świadczeń; za czas od dnia 29 stycznia do dnia 18 lutego 1999 r. należały się więc odsetki i te zostały zapłacone. Sąd drugiej instancji oddalił także wniosek o przyznanie dodatku pielęgnacyjnego od daty wcześniejszej niż wynikająca z wniosku z dnia 7 stycznia 1999 r., uznawszy za nietrafne stwierdzenie ubezpieczonego, że wcześniejsze jego nieprzyznanie było błędem organu rentowego.

W kasacji, wniesionej na podstawie naruszenia prawa materialnego - § 2 ust. 1 i § 2 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 1 lutego 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad wypłacania odsetek za opóźnienie w ustaleniu lub wypłacie świadczeń z ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 12, poz. 104), skarżący domagał się uchylenia wyroku Sądu drugiej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Według skarżącego, decyzja z dnia 12 sierpnia 1994 r. o obniżeniu wysokości wypłacanych świadczeń do kwot odpowiednich dla trzeciej grupy inwalidztwa była błędna (wadliwa). Jej korekta, dokonana dopiero w wyroku z dnia 7 stycznia 1999 r., nie może polegać wyłącznie na wyrównaniu zaległych kwot, lecz także na świadczeniu odsetek za czas, w którym ubezpieczony z należnego świadczenia nie korzystał.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarżący, choć nie kwestionuje podstawy prawnej rozstrzygnięcia Sądu drugiej instancji, roszczenie o zasądzenie odsetek wywodzi z twierdzenia, że pozbawiono go (wskutek błędnej decyzji) korzystania z należnych świadczeń, które w sposób bezzasadny wzbogaciły ubezpieczyciela. Żądanie opiera więc na zasadzie należącej do prawa cywilnego, w którym odsetki stanowią świadczenie akcesoryjne w formie oznaczonej ułamkowej części długu za określony czas niemożności używania pieniędzy przez wierzyciela, jednak zarazem pomija, że w prawie cywilnym nie ma generalnej zasady obowiązku świadczenia odsetek, tak jak nie istnieje obowiązek oprocentowania długów pieniężnych. Przepis art. 359 § 1 k.c. stanowi bowiem, że odsetki od sumy głównej należą się tylko wtedy, gdy wynika to z czynności prawnej albo z ustawy, z orzeczenia sądu lub decyzji innego właściwego organu.

W stosunkach opartych na prawie ubezpieczeń społecznych, w którym należy poszukiwać podstawy roszczeń ubezpieczonego, odsetki od opóźnionego świadczenia uregulowane są - dla potrzeb tego prawa - wyczerpująco, bez możliwości odwoływania się do przepisów prawa cywilnego. Świadczenia należne w tym systemie nie mają charakteru obligacyjnego, więc obowiązek zapłaty odsetek może wynikać tylko z ustawy. W jednym tylko wypadku Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest obowiązany do wypłaty odsetek w wysokości określonej przepisami prawa cywilnego, wówczas gdy nie dokona - w następstwie okoliczności, za które ponosi odpowiedzialność - wypłaty świadczeń w terminach przewidzianych w przepisach dotyczących ich przyznawania i wypłacania (art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych). Chodzi zatem o odsetki za zwłokę w świadczeniu, powstałą na skutek okoliczności, za które ten organ odpowiada, a nie za opóźnienie, w którym nie ma elementu winy. Z tej przyczyny niedopuszczalna jest analogia z art. 476 i 481 k.c. (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 11 września 1991 r., II UZP 11/91, OSP 1992 nr 7-8, poz. 147 oraz wyrok tego Sądu z dnia 29 października 1997 r., II UKN 208/97, OSNAPiUS 1998 nr 15, poz. 461).

Świadczenia wypłaca się, poczynając od dnia powstania prawa do tych świadczeń, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu (art. 129 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.).

Zasadniczo więc organ rentowy zobowiązany jest do spełnienia świadczenia z ubezpieczenia społecznego od momentu, w którym powstało prawo do tego świadczenia, jednakże w art. 118 ust. 1 w związku z ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych termin wypłaty renty został określony na 30 dni od wyjaśnienia ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji, ta zaś odpowiada dacie przedstawienia dowodów (art. 118 ust. 3 ustawy). Data powstania prawa do świadczeń jest okolicznością obciążającą dowodowo wnioskodawcę. To on ma wykazać, że w określonym dniu spełnił warunki do świadczeń, i dopóty, dopóki na właściwej drodze nie zostanie dowiedzione, że jest osobą uprawnioną do świadczeń, organ ubezpieczeń społecznych nie popada w zwłokę. Chociaż orzeczenie w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych ma charakter ustalający i - jak trafnie twierdzi skarżący - jego prawo do renty inwalidzkiej według drugiej grupy inwalidztwa trwało nieprzerwanie, mimo orzeczenia o zaliczeniu do grupy trzeciej, to obowiązek świadczenia po stronie organu rentowego powstał dopiero od chwili ostatecznego rozstrzygnięcia sporu. Odpowiednie dowody trwania całkowitej niezdolności do pracy zostały zgromadzone dopiero w postępowaniu sądowym zakończonym wyrokiem z dnia 7 stycznia 1999 r. zmieniającym decyzję o obniżeniu świadczeń. W tej sytuacji Sąd drugiej instancji prawidłowo i definitywnie ustalił, że organ rentowy nie miał możliwości wypłaty wyższej renty wobec zmiany grupy inwalidztwa oraz że po ustaleniu wadliwości tej oceny wyrównał zaległe świadczenia za wskazany okres.

Stwierdzenie błędu organu rentowego w zakresie wypłaty świadczeń, do których prawo istniało przed ponownym rozpatrzeniem sprawy nie powoduje obowiązku świadczenia odsetek, lecz - z mocy art. 133 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.) - wypłatę przyznanych lub podwyższonych świadczeń, poczynając od miesiąca, w którym powstało prawo do tych świadczeń lub do ich podwyższenia, jednak nie wcześniej niż za okres 3 lat poprzedzających bezpośrednio miesiąc, w którym zgłoszono wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy lub wydano decyzję z urzędu.

Ponieważ kasacja powołuje się tylko na naruszenie przepisów określających zobowiązanie do świadczenia odsetek w zależności od daty ustalenia prawa do świadczeń, należy przypomnieć, że opóźnienie w wypłaceniu świadczeń okresowych liczy się od dnia następującego po ustalonym terminie ich płatności (§ 2 ust. 4 tego rozporządzenia z dnia 1 lutego 1999 r.), zaś odsetki wypłaca się za okres od dnia następującego po upływie wyznaczonego organowi rentowemu terminu na ustalenie

prawa do świadczeń lub ich wypłaty (§ 2 ust. 1 rozporządzenia). Uiszczając odsetki za okres od dnia 29 stycznia do dnia 18 lutego 1999 r., Zakład Ubezpieczeń Społecznych wypełnił swoje zobowiązanie.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy oddalił kasację, jako pozbawioną usprawiedliwionych podstaw (art. 393¹² k.p.c.).

=====